

Діагностична діяльність учителя фізичної культури*Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)*

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під педагогічною діагностикою ми розуміємо встановлення, вивчення на основі ретрогенезу й оцінювання ознак, які характеризують стан та якість функціонування педагогічної системи. Діагностичні заходи спрямовані на управління педагогічним процесом [1].

Аналіз діагностичної діяльності педагогів-практиків дає підставу для висновку, що методами отримання інформації, які найбільш використовуються, є спостереження, тестування та опитування. Вивчення методик, які застосовуються педагогами [2, 3, 4], показало, що, по-перше, фахівці використовують у роботі різноманітні діагностичні методики, при цьому їх кількість (оцінювалося для одного педагога) варіюється від 11 до 34. По-друге, методики які застосовуються, часто не враховують критеріїв якості (валідність, об'єктивність та надійність), а також критеріїв педагогічної доцільності.

Мета дослідження – визначити особливості діагностичної діяльності учителя фізичної культури загальноосвітньої школи.

Методика дослідження. На основі потреб педагогів у діагностичній інформації та аналізі науково-методичної літератури була сформована генетична батарея діагностичних методик, яка використовувалася в практичній діяльності вчителя фізичної культури (усього 48 осіб). Крім того, виділені методики передбачалися для виконання в процесі педагогічної практики студентами III–IV курсів інституту фізичної культури та здоров'я Волинського національного університету імені Лесі Українки (97 студентів).

Спочатку діагностичні методики були запропоновані 60 учителям. Відмова 12 педагогів мотивувалася, передусім, не відсутністю часу на проведення діагностичних заходів (як передбачалося нами), а нерозумінням необхідності останніх для підвищення якості професійної діяльності, а також низької самооцінки вміння використовувати отриману інформацію.

Виклад основного матеріалу. Проведене анкетування дає підстави стверджувати, що вчитель так чи інакше стежить за розвитком учнів, веде спостереження за тим, як діти засвоюють шкільні знання, вміння, навички; у чому полягають характерні труднощі в їхній навчальній діяльності.

Необхідно підкреслити, що методики підбиралися нами на основі аналізу науково-методичної літератури [1; 3; 4], тому вони не проходили перевірку на предмет якості. При цьому оцінювалася ефективність методик (табл. 1) за такими критеріями: практичність, зручність використання у повсякденній діяльності (доступний опис методики, відсутність необхідності використання допоміжного обладнання та оснащення, простота і швидкість обробки отриманих результатів), прогностична цінність (результати діагностування можуть використовуватися в професійній діяльності для вирішення повсякденних практичних проблем), наявність, ефективність зовнішніх критеріїв (критеріїв у практиці, з якими можна було б зіставити результати тестування).

Аналіз застосування методик спеціалістами показав, що залежно від доцільності вивчення компонентів педагогічної системи, мають місце три умовні групи діагностичних методик.

Група “одноразових” методик призначена для діагностики достатньо стабільних індивідуальних властивостей учнів, лімітуючи навчально-виховний процес; цільового компонента педагогічного процесу (ступеня досягнення педагогічної цілі). “Багаторазові” методики спрямовані на діагностику соціально-психологічних властивостей учнів, ступеня розвитку та вихованості школярів, а також змістовного (навчальна інформація і матеріал, для засвоєння яких створюється педагогічна система) й операційно-діяльнісного (засоби, форми та методи педагогічних впливів) компонентів.

*Таблиця 1***Діагностичні методики, які рекомендуються для використання в діяльності вчителів фізичної культури**

Методики	
спрямованість	назва

Діагностика цільового компонента педагогічного процесу	Оцінка формулювання цілей навчання (В. П. Беспалько)
Діагностика індивідуальних особливостей учнів, лімітуючи педагогічний процес	– Бланковий тест 4ХТ (В. Л. Марищук та ін.); – здатність до керування діями; здатність до перебудови рухових дій (С. А. Дешле)
Діагностика мотивів занять фізичною культурою	– Метод шкальованої самооцінки мотивації (Б. А. Вяткин); – оцінка рівня бажань по Ф. Хоппе (В. Л. Марищук та ін.)
Діагностика міжособистісних відносин	– Метод соціометрії (Ю. А. Коломейцев); – самооцінка відносин з учителем; шкала “учитель – учень” (В. Л. Марищук та ін.)
Діагностика швидкості, якісні формування знань та рухових умінь	– Виявлення помилок (класифікація Н. М. Моїсеєва); – усвідомленість знань (В. П. Беспалько, Ю. Г. Татур)

До групи “систематичних” належать методики, призначені для оцінювання в учнів знань, умінь та навичок. Ці факти дають підстави вважати об'єктами практичної педагогічної діагностики учня й окремі компоненти педагогічного процесу.

Розглядаючи опосередковано практичність як показник реальних можливостей проведення діагностичних заходів, прогностичну цінність як потребу в тій чи іншій діагностичній інформації, можна зробити такий висновок. По-перше, проведення діагностичних заходів дає змогу сформувати співвідносний рівень мотивації у педагогів для подальшого застосування різних методик у практичній діяльності. Позитивна динаміка всіх показників обумовлена тим фактом, що на початку експерименту відсіялися досліджувані з низьким рівнем мотивації до підвищення рівня професійної майстерності. Крім того, під час експерименту педагогам повідомлялась інформація стосовно застосування отриманих даних у практичній діяльності. По-друге, підібрані нами методики були цілком придатні для використання їх фахівцями середнього рівня.

Аналіз діагностичної діяльності вчителів проводився з метою встановлення існування відмінностей у сформованості діагностичних знань та умінь у фахівців різного ступеня діагностичної компетентності. Предметом аналізу була діагностична діяльність.

Діагностична компетентність визначалася за фактом використання отриманих діагностичних даних у практичній діяльності. Були виділені дві групи педагогів: компетентні (20 людей) і некомпетентні (28 людей) у галузі педагогічної діагностики.

За допомогою коефіцієнта рангової кореляції Спірмена встановлені статистично-достовірні відмінності між компетентними (1-ша група) і некомпетентними (2-га група) в галузі, яка розглядається спеціалістами в таких особливостях діагностичної діяльності (особливості, які розглядаються, були виділені нами на основі структурно-функціональної моделі педагогічної діагностики):

- а) повнота об'єктів діагностики (діагностика оцінювалася з урахуванням виділених нами об'єктів практичної педагогічної таким чином: діагностика ведеться тільки в якому-небудь одному напрямі – 1 бал, об'єктами діагностики є учень та компоненти педагогічного процесу – 2 бали; педагог оцінює у себе ступінь сформованості професійних й особистісних якостей – 3 бали. Установлено, що для компетентних учителів медіана цього показника – 2,5 бала, для некомпетентних – 1,5);
- б) використання методик для оцінювання результатів і прийняття педагогічного рішення (основними методами оцінювання результатів ми вважали якісний та кількісний, методами прийняття педагогічного рішення – стандартизований і клінічний. Компетентні педагоги застосовували в діагностичній діяльності всі виділені вище методи, некомпетентні – переважно кількісний та клінічний);
- в) якість методик, що використовувались (оцінювалася відповідність діагностичних методик критеріям якості, які застосовують: валідність, об'єктивність, надійність. Спеціалісти першої групи у своїй більшості враховують дані критерії, другої групи – практично немає);
- г) здатність самостійно розробляти діагностичні методи (враховувалася здатність самостійно розробляти діагностичні методики у співвідношенні з критеріями якості й педагогічної доцільності. Необхідно відзначити, що компетентні педагоги під час розробки прагнуть враховувати вказані критерії; некомпетентні – як правило, не враховують, при цьому більшість спеціалістів цієї групи здатні розробляти лише анкети);

- г) науковість формулювання педагогічного діагнозу (оцінювалася з урахуванням ступенів абстракцій. Спеціалісти першої групи здатні формулювати діагноз на II (аналітико-синтетичної) і частково III (прогностичної) ступенях абстракції, спеціалісти другої групи – на I (феноменологічної) і II ступенях);
- д) усвідомленість прийняття педагогічного рішення. Компетентні спеціалісти аргументують прийняття педагогічного рішення інформацією не тільки із педагогіки (I ступінь обізнаності), а й близьких до неї наук, частково, фізіології, психології (II ступінь усвідомленості).

Не виявлено достовірних відмінностей між компетентними та некомпетентними спеціалістами за такими моментами:

- а) цілеспрямованість педагогічної діагностики (і компетентні, і некомпетентні вчителі можуть сформулювати ціль діагностичних заходів, які проводяться);
- б) рівень діагностичних заходів, які проводяться (для обох груп педагогів такими рівнями є зрізовий і структурний);
- в) методи отримання інформації, що використовуються (і ті, й інші спеціалісти використовують переважно спостереження, тестування, опитування);
- г) кількість діагностичних методик, що використовувалася (середня для компетентних педагогів – 18, для некомпетентних – 14);
- г) фіксація отриманих результатів (в обох випадках проходять із результатами інформації, однак для компетентних спеціалістів вказана тенденція менш виражена).

Висновки та перспективи подальших досліджень. У діяльності учителя фізичної культури має місце діагностика якісних показників формування знань та рухових умінь, міжособистісних взаємин, мотивів занять фізичними вправами, індивідуальних особливостей учнів, цільового компонента навчального процесу. Педагогів із належними показниками діагностичної компетентності характеризує повнота об'єктів діагностики, усвідомленість прийняття рішень, здатність самостійно розробляти методики.

Подальших досліджень потребують питання технології формування діагностичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

Література

1. Голубез Н. К., Битинас Б. П. Введение в диагностику воспитания.– М.: Педагогика, 1989.– 159 с.
2. Лисенко І. А. Соціально-педагогічні аспекти організації післядипломної освіти фахівців фізичного виховання і спорту: Автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02 / Нац. ун-т фіз. вих. і спорту України.– К., 2001.– 22 с.
3. Наумчук В. І. Професійна підготовка майбутніх вчителів фізичної культури в процесі самостійної роботи зі спортивних ігор: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Тернопіл. держ. пед. ун-т ім. В. Гнагюка.– Т., 2002.– 20 с.
4. Приймак М. М. Маркетингова діяльність вищих навчальних закладів фізкультурного профілю у системі кадрового забезпечення сфери фізичної культури і спорту України: Автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02 / Нац. ун-т фіз. вих. і спорту України.– К., 2003.– 17 с.

Анотації

У статті розглядається сутність діагностичної діяльності вчителя фізичної культури. Установлено, що в діяльності учителя фізичної культури має місце діагностика якісних показників формування знань та рухових умінь, міжособистісних взаємин, мотивів занять фізичними вправами, індивідуальних особливостей учнів, цільового компонента навчального процесу.

Ключові слова: *діагностична діяльність, діагностика, педагогічний процес.*

В статье рассматривается сущность диагностической деятельности учителя физической культуры. Установлено, что в деятельности учителя физической культуры имеет место диагностика качественных показателей формирования знаний и двигательных умений, личностных взаимоотношений, мотивов занятий физическими упражнениями, индивидуальных особенностей учеников, целевого компонента учебного процесса.

Ключевые слова: *диагностическая деятельность, диагностика, педагогический процесс.*

The article deals with the essence of the diagnostic activity of a PT teacher. It is found out that a PT teacher's work comprises the following: diagnostics of qualitative indices of formation of knowledge and kinesthetic skills, diagnostics of interpersonal relations, of motivation for taking up physical exercise, of the pupils' individual peculiarities, and of the aim of studying.

Key words: *diagnostic activity, diagnostics, pedagogical process.*